

Полонська Т.К.,

старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

КОМПЕТЕНТІСНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА НОВИМ ДЕРЖАВНИМ СТАНДАРТОМ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Сучасний розвиток вітчизняної шкільної іншомовної освіти також характеризується впровадженням компетентнісного підходу до навчання, що найбільше відповідає сьгоднішнім потребам суспільства і випускника школи, має сприяти формуванню компетентної особистості, котра змогла б жити і творити в сучасному швидкозмінному соціумі. Усе це зумовлює необхідність перегляду окремих аспектів цілей і змісту навчання та засобів їх реалізації в системі шкільної іншомовної освіти, зокрема на початковому етапі.

Нова українська школа передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах. Державний стандарт початкової освіти, який ґрунтується на засадах компетентнісного й особистісно орієнтованого підходів, визначає ключові компетентності, якими мають оволодіти учні протягом навчання в початковій школі. Відповідно до цього нормативного документа перший рівень повної загальної середньої освіти (початкова школа) передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, які враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти [1].

Головна мета навчання іноземної мови в початковій школі полягає у формуванні в учнів комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями учнів молодшого шкільного віку. Провідним засобом реалізації зазначеної мети є компетентнісний підхід до організації навчання на основі предметних і ключових компетентностей як результату навчання.

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою в контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації в межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. На кінець 2-го класу учні мають досягти рівня Pre A1, а на кінець 4-го класу – рівня A1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [3].

Відповідно до окресленої мети **основними завданнями** іншомовної початкової освіти є:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування в письмовій формі відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів;
- використовувати в разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.

Компетентнісний підхід в освіті спрямовує навчальний процес на формування предметних і ключових компетентностей. У документах нової української школи запропоновано сучасні дефініції понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «ключові компетентності». Зокрема, **компетентнісний підхід** визначено як «місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя» [5, с. 10]. У навчанні іноземної мови компетентнісний підхід проявляється насамперед у процесі комунікативної діяльності, коли учні не тільки отримують певні знання, але й виконують систему навчальних дій, що забезпечують оволодіння цими знаннями в практичній діяльності.

Компетентність трактується як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність», а **ключові компетентності** як «ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [4, с. 10].

Під **предметною компетентністю** варто розуміти «освоений учнями в процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної з набуттям нового знання, його перетворенням і застосуванням», а під комунікативною компетентністю – «здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями» [2, с. 2].

Іншомовна **комунікативна компетентність** та її складники (аудіювання, говоріння, читання, письмо) виявляються в безпосередньому (коли відбувається *прямий контакт між суб'єктами спілкування*) та опосередкованому (на відстані в просторі та часі) міжкультурному спілкуванні.

Зокрема, для формування комунікативної компетентності **в умовах безпосереднього спілкування** нова навчальна програма з іноземних мов [6] пропонує розгорнути навчальну діяльність у межах таких видів мовленнєвої діяльності (ВМД): «Сприймання на слух», «Усна взаємодія», «Усне висловлювання».

ВМД «**Сприймання на слух**» («Аудіювання») передбачає залучення учнів до дій зі сприймання коротких простих запитань, тверджень, вказівок, інструкцій та реагування на них вербально і/або невербально, якщо вони вимовляються повільно й чітко, супроводжуються наочністю чи жестами для полегшення сприймання та повторюються в разі необхідності.

ВМД «**Усна взаємодія**» спрямований на розвиток умінь розпізнавати знайомі слова повсякденного вжитку (*числа, ціни, дати, дні тижня*) у знайомому контексті, якщо мовлення повільне й чітке; ставити запитання і давати відповіді на них про себе та щоденні справи.

ВМД «Усне продукування» передбачає творення коротких фраз про себе, надання базової персональної інформації (наприклад, ім'я, адреса, родина, національність); вираження своїх почуттів і думок за допомогою простих слів і виразів.

Для формування комунікативної компетентності *в умовах опосередкованого спілкування* в навчальній програмі пропонуються такі види мовленнєвої діяльності: «Зорове сприймання», «Писемна взаємодія», «Писемне висловлювання», «Онлайн взаємодія».

ВМД «Зорове сприймання» («Читання») передбачає розпізнавання знайомих слів у супроводі малюнків; сприймання коротких, простих інструкцій у знайомому контексті.

ВМД «Писемна взаємодія» передбачає надання елементарної інформації про себе в письмовій формі з опорою на наочність, зразок; використання найпростіших формул ввічливості (вітання, подяка, прощання) у записці.

ВМД «Писемне продукування» спрямований на навчання писати короткі фрази для надання базової інформації з опорою на наочність, зразок; записувати простими словами свій емоційний стан (сум, радість) і вподобання.

ВМД «Онлайн взаємодія» передбачає оволодіння вміннями встановлювати базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання і прощання, та розміщувати прості онлайн вітання та короткі твердження про себе у форматі онлайн.

Державний стандарт початкової освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. Основою формування ключових компетентностей є досвід здобувачів освіти, їх потреби, які мотивують до навчання, знання та вміння, які формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них.

Рівень володіння кожною іншомовною компетентністю визначається за певними критеріями оцінювання, якісними й кількісними, які розробляються окремо для кожного етапу навчання. Відповідно до нової програми з іноземної мови для початкової школи вимоги до рівнів підготовки учнів подано після закінчення першого (1–2 класи) і другого (3–4 класи) циклів навчання (а не після кожного навчального року, як було раніше). На кінець 2-го класу учні мають досягти рівня Pre A1, а на кінець 4-го – A1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.

Чинна навчальна програма з іноземної мови передбачає досягнення учнями молодшого шкільного віку загальних і конкретних очікуваних результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом початкової освіти. *Загальні очікувані результати* вказують на рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (1–2 класи і 3–4 класи). Ці результати представлено описом складників ключових і предметних компетентностей, якими має володіти випускник закладів середньої освіти III ступеня, та окреслюють кінцевий результат для побудови освітньої траєкторії здобувачів загальної середньої освіти (табл. 1).

Таблиця 1

**Загальні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів
(комунікативна компетентність)**

Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання	
Pre A1 (1-2 класи)	A1 (3-4 класи)

«Сприймання на слух»	
Розуміє короткі, прості запитання та твердження, які вимовляються повільно та чітко, за потреби повторюються, та супроводжуються візуальними опорами або жестами задля покращення розуміння.	Розуміє повільне та чітке мовлення з довгими паузами задля полегшення усвідомлення змісту почутого.
Розпізнає знайомі слова повсякденного вжитку в знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке.	Розуміє конкретну інформацію (наприклад, про місце або час) у знайомому повсякденному контексті, якщо мовлення повільне та чітке.
Розпізнає числа, ціни, дати та дні тижня в знайомому контексті, якщо мовлення повільне та чітке.	
«Усна взаємодія»	
Ставить та відповідає на запитання про себе та щоденні справи, вживаючи короткі, формульні вирази та покладаючись на жести для підкріплення інформації.	Взаємодіє в простий спосіб, але комунікація повністю залежить від повторення в уповільненому темпі, перефразування та доповнення.
	Ставить і відповідає на прості запитання, ініціює і вербально реагує на прості твердження, які стосуються нагальних потреб і дуже знайомих тем.
«Усне продукування»	
Продукує короткі фрази про себе, надаючи базову персональну інформацію (напр., ім'я, адреса, родина, національність)	Будує прості, здебільшого відокремлені фрази про людей і місця.
«Зорове сприймання»	
Розпізнає знайомі слова в супроводі малюнків, наприклад, у меню ресторанів швидкого харчування, де є фотографії страв, або в книжці з малюнками, де використовується знайома лексика.	Розуміє дуже короткі, прості тексти, читаючи їх пофразово, упізнаючи знайомі імена, слова та основні фрази, перечитуючи за потреби.
«Писемна взаємодія»	
Пише короткі фрази для надання базової інформації (ім'я, адреса, родина), у анкеті або записці, використовуючи словник.	Запитує та надає особисту інформацію в письмовій формі.
«Писемне продукування»	
Надає базову інформацію в письмовій формі (наприклад, ім'я, адреса, національність), з можливим використанням словника.	Надає в письмовому вигляді інформацію про себе (наприклад, уподобання, родина, домашні улюбленці), використовуючи прості слова та вирази.
	Пише прості фрази та речення.
«Онлайн взаємодія»	
Встановлює базовий соціальний контакт онлайн, вживаючи найпростіші ввічливі форми вітання та прощання.	Пише дуже прості повідомлення та онлайн дописи, які складаються з низки коротких речень. Здійснює прості онлайн покупки та робить заявки під наглядом дорослих.
Розміщує прості онлайн вітання, вживаючи основні формульні вирази.	

Конкретні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів визначають обов'язковий зміст, «ядро знань». Через засвоєння цього «ядра знань» відбувається розвиток умінь згідно із загальними цілями освітньої галузі. Конкретні очікувані результати показують, які складники ключових і предметних компетентностей мають бути сформовані в здобувачів освіти на кінець кожного циклу навчання. Зокрема, види мовленнєвої діяльності включають такі комунікативні вміння:

- **«Сприймання на слух»:** Розуміння розмови між іншими людьми. Слухання наживо. Слухання оголошень та інструкцій. Слухання радіо та аудіозаписів. Аудіо-візуальне сприймання (телепрограми, фільми, відеозаписи).

- **«Усна взаємодія»:** Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника. Цілеспрямована співпраця. Отримання товарів та послуг. Обмін інформацією.

- **«Усне продукування»:** Тривалий монолог: опис власного досвіду. Тривалий монолог: надання інформації. Тривалий монолог:

обґрунтування власної думки. Виступ перед аудиторією.

- **«Зорове сприймання»:** Читання кореспонденції. Читання для орієнтування. Читання для отримання інформації та аргументування. Читання

інструкцій. Читання для задоволення.

- **«Писемна взаємодія»:** Листування. Записки, повідомлення, бланки.

- **«Писемне продукування»:** Творче письмо. Доповіді.

- **«Онлайн взаємодія»:** Онлайн спілкування та дискусія. Цілеспрямована онлайн співпраця.

Навчальна програма пропонує орієнтовні параметри для оцінювання навчальних досягнень учнів, які стосуються лише оцінювання і не слугують основними орієнтирами в навчанні (табл. 2).

Таблиця 2

Орієнтовні параметри навчально-пізнавальних досягнень учнів

Уміння	Клас			
	1	2	3	4
Сприймання на слух (Аудіювання)	Обсяг прослуханого в запису матеріалу (у межах)			
	1 хв	1–1,5 хв	1,5–2 хв	2 хв
Зорове сприймання (Читання)	Обсяг одного тексту в словах (у межах)			
	20–50	50–80	80–100	100–150
Усна взаємодія (Діалог)	Висловлення кожного співрозмовника в репліках, правильно оформлених у мовному відношенні (у межах)			
	1–3	3	4	5
Усне продукування (Монолог)	Обсяг висловлення в реченнях (у межах)			
	1–3	3–4	4–5	5–6
Писемне продукування (Письмо)	Обсяг письмового повідомлення в словах (у межах)			
	5–10	10–25	25–40	40–50

За цими критеріями здійснюється контроль і оцінювання результатів навчальної роботи учнів на уроках і вдома в процесі повсякденного моніторингу, а також за результатами перевірки їхніх навчальних досягнень.

Навчальні досягнення здобувачів у 1–2 класах підлягають вербальному (словесному), формульованому оцінюванню, у 3–4 – формульованому та підсумковому (бальному) оцінюванню.

Словесна характеристика знань, навичок і умінь учнів зумовлена тим, що в дітей ще недостатньо сформовані пізнавальні процеси, мовлення, саморегуляція, що впливає на рівень

засвоєння знань, які вчитель змушений оцінювати низькими балами. При вербальному оцінюванні використовуються як усні, так і письмові оцінні судження, які характеризують результат роботи, а не особистісні якості дитини, її пізнавальні процеси (увага, сприймання, пам'ять, мислення) і темп роботи. Це пов'язано з тим, що учні молодшого шкільного віку ще нездатні відокремити негативні результати своїх дій і вчинків від власної позитивної оцінки. Краще, наприклад, сказати «я задоволений/а тим, як ти виконав/ла завдання», ніж «молодець», оскільки в першому випадку оцінюється те, що виконав учень, а в другому – його особистість.

Формувальне оцінювання має на меті: підтримати навчальний розвиток дітей; вибудувати індивідуальну траєкторію їхнього розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, не боятися помилок, переконання у власних можливостях і здібностях.

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень здобувачів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

Зміст кожної освітньої галузі відображено в **змістових лініях**, які окреслюють її внутрішню структуру та систематизують конкретні очікувані результати галузі, зокрема іншомовної освітньої галузі.

Виокремлення в навчальних програмах таких чотирьох **інтегрованих змістових ліній**, як «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Інтегровані (наскрізні) змістові лінії є засобом інтеграції ключових і предметних компетентностей, навчальних предметів і предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Мета наскрізних змістових ліній – сконцентрувати увагу й зусилля вчителів-предметників, класних керівників, усього педагогічного колективу на досягненні життєво важливої для учня й суспільства мети, увиразнити ключові компетентності. Реалізація наскрізних змістових ліній полягає у відповідному трактуванні навчального змісту тем і не передбачає будь-якого його розширення чи поглиблення. Інтегровані змістові лінії реалізуються під час вивчення певних розділів і тем через добір відповідної інформації, дидактичних матеріалів та використання різних методів навчання, реалізації проектів і досліджень.

Наскрізна змістова лінія **«Екологічна безпека та сталий розвиток»** підсилює ключові компетентності, спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної грамотності, усвідомлення сталого розвитку, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля і розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту навколишнього середовища.

Обов'язковими результатами навчання цієї змістової лінії є: Учень/учениця розуміє необхідність приведення в порядок місця відпочинку (тема «Відпочинок і дозвілля»); цінує та бережливо ставиться до природи (тема «Природа та навколишнє середовище»); розуміє наслідки нерациональних дій людини на навколишнє середовище (тема «Людина»); виявляє ціннісне ставлення до природи під час подорожі (тема «Подорож»).

Реалізація наскрізної змістової лінії **«Громадянська відповідальність»** сприяє формуванню основ відповідального ставлення до громади і суспільства. Ця лінія засвоюється в основному через колективну діяльність (дослідницька робота, робота в групі, проекти тощо), що поєднує іноземну мову з іншими навчальними предметами і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.

Обов'язковими результатами навчання цієї змістової лінії є: Учень/учениця розуміє важливість допомоги батькам і розповідає про свої обов'язки; оцінює власні вчинки та вчинки інших людей; вибудовує товариські стосунки з оточуючими людьми (тема «Я, моя родина і

друзі»); ураховує думку товаришів при виборі того чи іншого виду відпочинку (тема «Відпочинок і дозвілля»); висловлюється про важливість допомоги тваринам та збереження природи (тема «Природа та навколишнє середовище»); виявляє толерантне ставлення до людей (тема «Людина»); використовує модель поведінки, яка не суперечить правилам шкільного життя (тема «Школа та шкільне життя»).

Реалізація наскрізної змістової лінії «Здоров'я і безпека» сприяє формуванню здоров'язбережувальної ключової компетентності, орієнтуючи на формування учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.

Обов'язковими результатами навчання цієї змістової лінії є: Учень/учениця виявляє відповідальне ставлення до власного здоров'я (тема «Я, моя родина і друзі»); розуміє базові правила безпечної поведінки (тема «Відпочинок і дозвілля»); розпізнає позитивні та негативні чинники, що впливають на здоров'я людини; розуміє важливість дотримання правил гігієни, рухового режиму та фізичного навантаження (тема «Людина»); розуміє необхідність дотримання чистоти та порядку у власному помешканні (тема «Помешкання»); розрізняє здорову та шкідливу їжу (тема «Харчування»); обирає безпечний шлях пересування (тема «Подорож»).

Наскрізна змістова лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямована на розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань: навчання їх заощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат; стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Обов'язковими результатами навчання цієї змістової лінії є: Учень/учениця виявляє ініціативу та відповідальність у плануванні робочого дня (тема «Я, моя родина і друзі»); складає просте меню з корисних продуктів; раціонально розподіляє кошти під час покупки (тема «Харчування»); обирає оптимальний вид транспорту (тема «Подорож»); розуміє необхідність планування покупок на святкування в межах бюджету (тема «Свята і традиції»).

Наскрізні змістові лінії, як і ключові компетентності, є спільними для всіх навчальних предметів і слугують засобом інтегрування навчального змісту.

Вони корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Очікуваних результатів навчання (загальних і конкретних), окреслених у межах кожної змістової лінії, можна досягнути, якщо використовувати інтерактивні форми і методи навчання – дослідницькі, інформаційні, проектні роботи, дидактичні та сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії тощо.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 // [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462 // [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України. – К., 2016. – 40 с.
5. Нова українська школа: основи стандарту освіти / Ред. кол.: Лілія Гриневич, Віктор Бриндза, Ніна Дементієвська, Роман Шиян (координатор проекту) [та ін.]. – Львів, 2016. – 64 с.
6. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти / Рекомендовано МОН України для використання в початкових класах закладів загальної середньої освіти від 20.08.2018 р. № 1/9 // [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>